11

SACRAM MEMORIAM

REGIS SERENISSIMI

DIVI

FRIDERICI GVILELMI III.

AVGVSTISSIMI HVIVS VNIVERSITATIS CONDITORIS

NATALI EIVS III. NONAS AVGVSTAS

HORA XII.

AB LITTERARVM VNIVERSITATE FRIDERICIA
GVILELMIA RHENANA

PIE CELEBRANDAM

INDICIT

FRIDERICVS RITSCHELIVS
PH. D. LITT. ANTIQ. ET ELOQ. PROF. PVBL. ORD.

PRAEMISSVM EST MELETEMATVM PLAVTINORVM SPECIMEN ONOMATOLOGVM.

BONNAE A. CIƆIƆCCCXXXXII.
LITTERIS GEORGIANIS.

CAPVT I.

Quinquennium est, cum in libro παλιμψήστῳ Ambrosiano Plautinas fabulas non M. Acci Plauti, sed T. MACCI PLAVTI inscriptas repperi. Commemorabam hoc in ea commentatione, quam de didascaliis Plautinis scriptam Musei philologici primo fasciculo inserui, p. 61. sq.: commemorabam tanquam mirum et singulare, ut in tanta et antiquitate et bonitate Ambrosiani codicis, nihil tamen ultra suspicatus. Qui enim eius poetae, cuius memoria ab ipsis veteribus frequentata in clarissima luce posita esset, ea nomina in suspicionem adduceretn, quae inde a renatis litteris per quattuor ferme secula doctissimorum hominum et mentibus et libris adeo inhaesissent, ut ne umbra quidem dubitationis unquam oboriretur? Itaque cogitatio omnis eius rei ex animo elapsa erat, cum consolita comitate ad nos transmissa Godofredi Hermanni *de L. Attii Didascalicon libris* dissertatione illius redintegrata recordatio est. Quos libros Hermannus non fuisse prosa oratione, sed versibus conscriptos visus est tam praeclare ostendisse, ut nobis quidem prorsus persuaderet. Eius autem vim inventi, haud dubie perexigui multorum

opinione qui hodie sese sapere student, cum latius patere et plurimum valere ad rectius perspiciendas litterarum, quales Romae seculo illo fuissent, rationes universas intelleximus, tum illuc quoque, ut fit in hoc genere, pertinere continuo sensimus, quo minime inventor ipse verterat. Nam cum apud Gellium III, 3. haec vulgentur: *M. autem Varro in libro de comoediis Plautinis primo Attii verba haec ponit: nam nec Gemini nec Leones nec Condalium nec Anus Plauti nec Bis compressa nec Boeotia unquam fuit, neque adeo* Ἄγροικος *neque Commorientes, sed M. Aquilii:* Attianos versus sic Hermannus instaurabat:

Námque nec Gemini lenones, néc Condalium, nón Anus
Plaúti, nec Bis cómpressa aút Boeótia eius unquám fuit,
Néque adeo Agroecús, neque Commoriéntes, sed Marci Titi.

In quo ille ad codicum vestigia proxime sane accedebat, quorum in optimis, Regio et Rottendorfiano, scriptum est *M. Accii Titi:* eodemque spectare apparet *M. accutici* scripturam vetustissimarum editionum, Barberiniani libri et Vindobonensis, item *M. acutitii* Cassinatis, et gliscente corruptela *M. Hatrutici* alius cuiusdam apud Gronovium codicis. Nam *M.* quidem *Aquilii* nomen soli coniecturae *) debetur, huc invectum ex eiusdem Gellii verbis paullo ante positis: *sicuti istam quam nuperrime legebamus, cui est nomen Boeotia. nam cum in illis una et viginti non sit et esse Aquilii dicatur, nihil tamen Varro dubitavit quin Plauti foret.* Quae cum ita sine ulla discrepantia scripta sint, non profecto inepte

*) Non a Lambecio primum propositae, sed multo prius a Lilio Gyraldo Hist. poetar. dial. VIII, p. 886. ed. Bas. a. 1545.

egerunt, qui ad illud exemplum (ut mittam aliquantisper ipsum Attium) V a r r o n i s verba de ling. lat. VI. p. 266. ed. Speng. (§. 89. ed. Muell.) conformarunt: *Accensum solitum ciere Boeotia ostendit, quam comoediam A q u i l i i esse dicunt.* Sic enim pro eo quod codices omnes tenent, *a l i i*, cum Turnebo Gronovius annot. in Gell. p. 214., quos et Bothius Fragm. comic. p. 37. et Muellerus secutus est: non est secutus Spengelius. Hic autem cum propositum a nescio quo apud Ant. Augustinum *M. Accii* (h. e. Plauti) nomen solum esse verum dixit, nec litterarum similitudinem admodum curavit, nec de constanti in hoc genere consuetudine Varronis cogitavit, quem in afferendis testimoniis *Plautum* solere, non *M. Attium* citare recte Madvigius Opusc. acad. p. 95. annot. monuit; praeterea autem Boeotiam oblitus est a Gellio inter eas fabulas referri, quae cum n o n communi consensu ad Plautum referrentur, huic quidem ab ipso vindicarentur Varrone: ut, si cum M. Attii nomine idem Varro in libris de l. lat. sociare Boeotiam fabulam voluisset, convenientius suo ipsius sensui *M. Attii esse dico* quam *dicunt* scripsisset. De M. igitur Attio actum esse putamus: Scaligeri coniectura *Aelii* magno viro condonanda est: contra suapte natura ambiguum est de *Attilii* nomine indicium, quod a Popma commendatum Osanno Anal. crit. p. 153. et Madvigio placuit: puto quod sane et propius ad *alii* scripturam *atilii* quam *aquilii* forma accedit, et in ignoti locum notus poeta *) hac ratione

*) Fortasse non diversus ab L. Attilio Praenestino fabularum actore Terentianarum. — Ceterum etiam apud Euanthium de fab. p. LVI. West. *Attilii* nomen visum est Welckero de Trag. Gr. p. 1396. in *Attio* scriptura latere, ex *Atta* potius orta si Neukirchium de fab. tog. p. 155. audimus. His affinia praebet Weichertus.

substituitur. Nihil tamen decernere Weichertus ausus Poet. lat. reliq. p. 141: nec posse cum aliqua confidentia decerni videtur, quamdiu in Gellianis verbis ne levissimum quidem discrepantis scripturae indicium animum addat, unde profecti *Aquilii* nomen de sede sua moveamus. Nam tantum vacare dubitatione putamus, non diversos, sed unum poetam a Gellio et Varrone dici. Ceterum miror apud Varronem de lacuna neminem cogitasse et velut hanc formam sententiae sibi persuasisse: *quam comoediam alii* [*Plauti*, * * *alii*] *esse dicunt.* Nam non Varronem demum fuisse, qui ad Plautum Boeotiam primus referret, ipsi Attii versus documento sunt.

CAPVT II.

Nunc ut ad Attianos versus revertar: inauditum comoediarum scriptorem Titium quendam poetam esse non fugit profecto Hermannum. Quanquam fatendum est non esse illum magis inauditum quam aliquem Aquilium. Et, ut exemplo utar, Plautii quoque (vel fortasse Plotii) illius, cuius fabulas pro Plautinis habitas Varro prodiderat, absque uno Gellii testimonio esset, prorsus memoria intercidisset: parum enim considerate fidem Varroni in hac caussa abrogari existimamus. Sed tamen habet ille Titius cur necessario displiceat. Quid enim? satisne simile veri videri poterit, si communi opinione vel Plauti vel Aquilii (sive Atilium males) Boeotia fabula ferebatur, id quod contestatum habemus, non huic ipsi poetae Attium, quam a Plauto quidem abiudicabat, sed tertio cuidam tribuisse, cuius apud Gellium nec vola nec vestigium? An plus habet probabilitatis, si apud Attium, Titii esse Boeotiam, Varro, quem excerpsit Gellius, legerat,

tamen et hunc et fortasse Varronem Aquilium maluisse quam eundem Titium commemorare tanquam tralaticium illius fabulae scriptorem? nec saltem iunxisse Gellium utriusque mentionem velut in hunc modum: *nam cum in illis una et viginti non sit et esse vel Aquilii vel Titii dicatur* —?

Non potest igitur M. Titii nomen ferri. Altera autem ex parte cum Aquilii quidem et Attilii nomina non possint ullis machinis cum metricis et prosodiacis rationibus conciliari in exitu senarii posita, quid tandem Attii versibus fiat? De his dum meditor et similes nominum formas anquiro, subito in mentem venit T i t i M a c c i in Plautino codice reperti. Accedebat quod minime exspectaveram: denuo enim inspectis interpretum commentariis vidi, quod quidem antea ut leve et nullius momenti neglexeram, abesse ab optimis Gellii libris Regio et Rottendorfiano, quibus addo perbonum Vaticanum (nisi quod is *M. Actii* habet omisso *Titi*), *s e d* particulam poetae nomini praemissam. Quid putas magis consentaneum visum esse, quam omnino non dictum esse illis quidem versibus, cui poetae Boeotiam cum reliquis fabulis Attius tribuisset, sed tantum Plauti eam esse negari? ut, quem ab initio *Plautum* dixisset, deinde autem *eius* pronomine *) significasset, tertio loco novis nominibus *T. Maccium* vocaret:

*) *eius* Hermanni coniectura insertum non leve habet a Vindobonensis, Barberiniani Cassinatisque memoria munimentum, in quibus est *boetius* (vel *boccius*) *unquam fuit.* Primo autem versu *nec* ante *Leones* (pro quo unus tantum Thysii liber verum *lenones* nomen exhibet) omittunt Barb., Cass., Vaticanus, qui praeterea priscam *geminei* formam servavit. In eodem latinis litteris *Agroecus* scriptum, *agraecus* in Barb. Cass., *grecus* in Vind. — Ceterum Vindobonensem ipse inspexi, Vaticani, Barberiniani, Cassinatis notitiam Dresselii benevolentiae debeo, cuius e luculento apparatu Gelliano, dum Romae moror, licuit quae ad Plautum spectarent excerpere.

quod quidem variandae orationis studium non tantum alienum ab hoc genere, sed ne inelegans quidem est. Nec ineleganter repetitum in tertio versu *fuit:*

Néque adeo Agroecús neque Commoriéntes fuit Macci Titi:

contra vix careat offensione in perfecti locum substitutum *est*; quod postrema syllaba *Commorientes* vocis facile quispiam absorptum putet. Sed tamen non omni ex parte versuum numeri satisfaciunt Hermanno probati: quando difficile fuerit productam *Agroecus* nominis antepaenultimam defendere. In promptu esse dicerem alibi inserto *fuit* verbo hanc versus speciem:

Néc fuit adeo Agroécus neque Commórientes Macci Titi,

neglecti autem accentus excusationem a nominis proprii natura paratam: nisi non facere fidem excusandi artificium intelligerem, quod certe non sine specie veri etiam in productam praeter morem syllabam transferas. Quae cum ita sint, haud scio an praestet aut transposita *adeo* particula aut nominum locis inter se permutatis haec scribendi genera proponere:

Néque Agroecus neque ádeo Commoriéntes fuit Macci Titi:

Néque adeo fuit Cómmorieńtes néque Agroecus Macci Titi.

Quorum exemplorum priore *adeo* ad solam Commorientes relatum potuit eo spectare, quod a Plauto factam ipse Terentius Ad. prol. 7. dixerat; posterioris non mediocris est a caesurae elegantia commendatio. De hoc autem quocunque modo indicabitur: inverso quidem ordine collocata *Macci Titi* nomina satis praesidii vel a Pacuviano versu habent qui est apud Gellium I, 24:

Hic sunt poetae Pacuvi Marci sita
Ossa . . . :

quem qui ad vulgarem consuetudinem mutatum voluerunt, non tantum codicum, in his etiam Vaticani et Vindobonensis, fidei leviter illuserunt, verum etiam vim numerorum Bentlei sagacitate significatam ann. in Hor. Serm. II, 5, 79. sine ulla necessitate infregerunt. Quanquam latius illum usum patere nec esse poetarum proprium docuerunt praeter alios a Kritzio Proleg. in Salust. Iug. p. XXII. sq. commemoratos Gronovius et Drakenborchius ann. in Liv. III, 1. Nec abhorrent a talium similitudine, qualia sunt *Fabius Quintus*, *Vinicius Publius*, vel etiam *Cato Marcus*, quamvis discrepantia exempla: *Scaevola Mucius*, *Milo Annius*, quorum multitudinem post Ruhnkenium Kritzius ann. in Vellei. II, 26. coegit.

CAPVT III.

Ab hoc principio exorsus dum dubitanter circumspicere alia de Plauti nominibus testimonia novique inventi illius firmamenta incipio, illico recordor **Mercatoris** senarium in diversissimas partes disceptatum et propemodum desperatum, prologi 10:

Eadem latine Mercator Marci Accii.

Est hic versus ex eis exemplis, quae repugnare Bentlei sententiae visa sunt, qua is alienos ab antiquioribus poetis substantivorum genitivos in *ii* desinentes iudicaverat solamque contractionem probaverat in Ter. Andr. II, 1, 20: de qua quidem contractione mira nuper Koenius eo libro, quem de lingua epicorum latinorum edidit, et narravit et docuit p. 34. 60. sq. Itaque cupidius illud arripuerunt qui adversarii praecepto Bentleiano extiterunt: in quibus nollem sano virum iu-

dicio Spengelium esse, de loco illo universo in Varron. p. 11. commentatum. Neque enim, ut ceteros poetas nunc mittam (quanquam ne de iis quidem vel tantulum scrupuli animo insidet), de Plautinis fabulis Terentianisque ulla esse dubitatio potest, quin id ipsum quod res est ita perspexerit Bentleius, ut, nisi qui praeter modum hebes sit (ut fuerunt sane qui dum emaculare se putant, inquinarunt elegantissimas fabulas), ei credendum sit et obtemperandum, non obtrectandum atque oblatrandum. Ergo iure suo in emendanda versus Plautini labecula alii elaborarunt: cum successu non elaborarunt. Nam quod Bothius proposuit *Marci Attici*, tale quidem acumen mirere et Wolffio Proleg. in Aulul. p. 17. et Fr. Haasio ann. in Reisigii Schol. gramm. p. 76. placere potuisse: rectius (quanquam non vere sane, ut nunc apparet) iam Osannus Anal. p. 175. vereri se dixerat ne nemini istam Bothius coniecturam probaret: nec probavit Sverdsioeo in Vindiciis praecepti Bentleiani Rigae et Dorpati a. 1832. editis p. 55. Pinguius etiam ab eodem Bothio nuperrime excogitatum *Marco Attio*. — Quid autem? Plautine ille prologus? — Vt igitur Plauti non sit: (nec esse sane ipse credo, sed profecto non illam ab caussam:) quid tandem ex eo consequitur? an qui Plauti non fuit, continuo ne aetatis quidem Plautinae esse existimabitur? Immo acrius etiam instamus: quamvis enim longo ille intervallo ab ipsa Plauti aetate distet, ecquis eo demum tempore factum sibi persuaserit, quo bisyllabi genitivi illius usus invaluerit? Apage igitur istam quidem defensionem. Verum enim vero longe specie gravior Osanni suspicio est, qui de reliqui prologi antiquitate nihil dubitans, tamen hunc ipsum una cum eo qui praecedit versum aliena manu adiectos censuit

p. 172. idque etiam Suerdsioeo persuasit. Cuius indicii caussam hanc habuit, quod nec cum superioribus nec cum eis quae consequuntur ullo illi sententiarum nexu contineri visi sunt. Et hoc quidem etsi ille sensit verissime, tamen multum abest ut, quae reliqua sunt in ista prologi parte incommoda non ullo pacto tolerabilia, senserit omnia. Quorum gravissimum hoc est, quod prorsus non habent quo referantur quae v. 18. subiiciuntur: *Nam amorem haec cuncta vitia sectari solent* e. q. s. Fateor hunc qui praecedunt vv. 16. et 17. pessime corruptos: sed idem scio nullo corrigendi vel studio vel artificio id effectum iri, quocum recte iungi *nam* particulam dicas. Immo haec quae vitia amoris enumerantur planissime apparet ad illa spectare, quae a v. 3. ad v. 8. pertinuerunt: *Vobis narrabo potius meas nunc miserias.* Vt in pauca orationem conferam, initium totum huius prologi praepostere collocatis versibus laborat, quos hoc sese ordine olim excepisse crede:

1 *Duas res simul nunc agere decretumst mihi:*
2 *Et argumentum et meos amores eloquar;*
16 *Etsi hoc parum hercle more maiorum instili,*
17 *Pro mea persona ut sim ad vos index ilico.*
9 *Graece haec vocatur Emporus Philemonis:*
10 *Eadem latine Mercator Marci Accii.*
11 *Pater ad mercatum hinc me meus misit Rhodum:*
12 *(Biennium iam factumst, postquam abii domo:)*
13 *Ibi amare occepi forma eximia mulierem.*
14 *Sed ea ut sim implicitus, dicam, si opera est auribus,*
15 *Adque advortendum huc animum adest benignitas.*
3 *Non ego item facio ut alios in comoediis*
4 *Vidi amatores facere, qui aut Nocti aut Die*

5 *Aut Soli aut Lunae miserias narrant suas.*
6 *Quos quidem ego credo humanas pol querimonias*
7 *Non tanti facere quid velint, quid non velint.*
8 *Vobis narrabo potius meas nunc miserias.*
18 *Nam amorem haec cuncta vitia sectari solent* *) . . . .

Sic plana esse puto omnia. Prodit in scenam non proprio habitu Prologus, sed prologum oraturus Charinus, duplices-

---

*) Librorum scriptura vv. 3. 4. haec est: *Fit hoc parum ẽe more matorum inftili P mea perconatuf fum uof fumq; inde exilio* Vetus exhibet, a quo reliqui sic tantum discedunt, ut *Et* pro *Fit*, *maiorum* pro *matorum* praebeant omnes, *inde exilico* habeat Vrsinianus cum Etrusci pr. m., *inde exilio* (e superscr.) Decurtatus, *index ilico* Lipsiensis et Etruscus m. sec., *index illico* Princeps ed., *vos* autem omittant Lips. Princ. et Etr. sec. m. Fallunt. qui ab his diversa tradunt. Laudabo, si cui propius ad librorum fidem accedere emendatori contigerit; quae adhuc prolata vidi a Salmasio, Alciato, Lambino, Mureto, Acidalio, Gronovio, aliis, vel a metro vel a sententia vel a lingua futilia sunt omnia. Quanquam debita laude nolo Bothium fraudare, cuius etsi commenta ipsa prorsus sunt incredibilia, tamen viam illo eam iniit, e qua aliquid proficere ipsi potuerimus. Sic enim edidit e coniectura sua: *Etsi hoc parum (ecce) more maiorum institi, Per meam personam ad vos qui sim index eloco.* Quod quam ipsi postea displicuerit, ex eo cognoscitur, quod in recentissima eius editione, quae Stutgartiae prodiit, sic illorum alter versuum non mehercle felicius conformatus extat: *Primo contatus vos sum quam dixi eloco:* quae intelligat qui potuerit. — V. 7. nescio an sic potius scripserit poeta: *Pater ad mercatum meus med hinc misit Rhodum.* — V. 11. *Atque advortendam ut animum* libri, nisi quod *animus* Lips. Alia alii, e. c. *atque ad vortendum huc animum*, *atque advortendum ad animum*, quod defendi nequit. — V. 13. *amoris facere* scripti libri, *amantis facere* ed. pr., *facere amatores* vulgo. Indulgendum videtur huius prologi scriptori, quod ad bisyllabum vocabulum transtulit monosyllaborum licentiam, quae in correpta vocali legitimoque hac condicione hiatu conspicitur. — V. 15. sic vulgatur: *Quos pol ego credo humanas querimonias.* Vetus: *humanis querimonias*, reliqui scripti: *humanis querimoniis.* In quo num quid lateat reconditius, viderint alii. — Nolui commemorare, quorum nullus hic usus; sed tamen quam non sit parcendum coniecturae in hoc prologo, talia arguant qualia sunt in optimo codice *ducere nẽst* pro *decretumst* v. 1., *miferiafaunarraf* pro *miserias narrant* v. 13., *tacere quid uelin uelintque non uelint* pro *tanti facere quid uelint quid non uelint* v. 16.

que se partes sustenturum profitetur, quarum alterae ad argumentum fabulae, ad suam ipsius condicionem alterae pertineant. Id ipsum ut strictim excuset, praeter morem sane fieri ait, quod, cui nunc solius prologi persona sit agenda, simul et statim ab initio (*ilico*, non in prima demum scena ipsius fabulae) pro sua Charini persona (non pro persona prologi) earum rerum, quas scire intersit, indicium spectatoribus faciat. Quo in genere quis non Chremetis Terentiani meminerit, cuius verba in prologi principio posita:

Ne cui sit vostrum mirum, cur partis seni
Poeta dederit, quae sunt adulescentium:
Id primum dicam, deinde quod veni eloquar. . . .

etsi non sunt omni ex parte paria, tamen item illuc spectare, ut ab aliis, non ab actoribus qui primi in scenam venirent, soliti fuerint pronuntiari prologi, praeclara Bentlei disputatione satis patefactum est. Illam igitur Charini excusationem commodissime ipsa nomina cum latinae tum graecae fabulae una cum nominibus poetarum excipiunt. Tum brevis fit argumenti significatio: quod antequam uberius exponitur, benevolentia audientium imploratur et ut cum silentio adsint consueto more petitur. Iam tanquam novo initio sumpto digressio fit quaedam, quae in damnis et incommodis amoris describendis non sine loquacitate versatur. Prorsus enim a vero aberrarunt qui, quod sese non item ut alios facere Charinus dicit, illuc rettulerunt, quod parum se more maiorum agere profitetur: nam nec, quod aliis in comoediis fieri solitum ab amatoribus, fieri more maiorum dici potest, nec profecto illud excusat adulescens, quod non Nocti vel Diei vel Soli vel Lunae miserias queratur suas, sed transitu tan-

tum hinc capto satis opportuno eo deducit orationem; ut pronuntiato v. 17. *(vobis narrabo potius)* nunc demum plenius intelligatur, cur tandem relicto maiorum more suos se amores quamvis prologum elocuturum ab initio dixerit. Digressione autem illa omni etsi non aegre careamus, tamen ab eodem esse poeta profectam v. 39. docet manifesto:

Illuc revorti certumst, ut coepta eloquar.

Vbi inepta est quae vulgatur scriptura *certum ut conata eloquar:* neque enim de conatis ullis ullus sermo fuerat: atque abhorrens adeo a linguae legibus Plauti, cuius est in hoc genere *certum est* dicere, non *certum.* Loquacitas autem quaedam cum in alios quoque prologos cadit, tum ne ab altera quidem parte huiusce prologi, qua, ut amore suo sit implicitus Charinus narrat, aliena est. Poterant profecto haec quoque, quae a v. 40. *(Principio ut ex ephebis aetas exiit:* sic enim haec emendanda *)) ad 80. persequitur, longe brevius dici et fuerat hoc nostro sensu consultius: sed tamen seiuncta a Charini consilio non sunt. Qui si plenissimam earum rerum notitiam, quibus, ut in Rhodiam mulierem incideret, evenisset, cum spectatoribus communicandam puta-

*) Vulgatur: *Principio atque animus ephebis aetate exiit,*
Atque animus studio amotus puerili est meus,
Amare valide coepi c. q. s.

et ita est in ed. pr. Vetus cum Vrs. Etr. et Lips.: *Principio atque animuf phoebuf etate exiit.* Sed Decurtatus: *Principio atque animuf etate exiit phoebus.* Vt possis etiam: *Princ. ut aetas ex ephebis exiit.* Nam ineptissima illa *atque animus* nemo non videt in priorem ex altero versu irrepsisse. Fallitur de *atque* particula cum aliis Handius Tursell. I. p. 473. Partem veri alius aliam perspexerunt Muretus V. L. XVIII, 9., Acidalius Div. p. 321. et Dousa F. Ineptit ut solet in hoc genere Meursius Cur. Plaut. p. 170.

bat, illud quoque non potuit non commemorare, qua tandem caussa quove consilio relicta patria Rhodum ipse venisset.

Quae cum ita sint, nihil esse caussae intelligitur, cur non eidem poetae duo versiculi illi, quibus fabularum nomina produntur, ac reliquus prologus tribuantur. Atqui huius numeros Plautina arte factos apparet: ut non possint in eius artis societatem non illi quoque versus venire. Nec duobus post seculis novos Plautinis fabulis prologos accessisse credibile est. Ergo tollenda sane, quae in *Accii* genitivo est offensio. Quod quidem minime voluit praestare Bentleius in Ter. Phorm. prol. 26., cuius commentum, ut ait, non intelligere se Osannus p. 175. fatetur. Illic enim cum Mercatoris versum sic scriptum posuit:

Eadem latine Mercator Mactici,

nihil sibi aliud voluit, nisi ut pro ea, quam non posset non corruptam putare, forma impressis exemplis propagata substitueret codicum scripturam, e qua quid efficeret ipse non haberet: idque vel externa specie litterarum significavit. Nam ipsum illud *mactici* in Vetere libro Camerarii legitur: in Decurtato, Vrsiniano, Etrusco nostro *mattici*, itemque in Lipsiensi et id genus ceteris: *martici* in principe editione: ut infimae notae fuerit oporteat, in quo *matii* scriptum repperit Muretus Var. Lect. XVIII, 9. Numquid igitur nunc dubitabis, quin pristina facies sic vexatissimo versui instauretur:

Eadem latine Mercator Macci Titi — ?

Molossicum enim vocabulum post caesuram collocatum vereor ne plura habeat et certiora exempla, quam in quod statuere Hermanniana severitate liceat; praesertim si proprio illud nomine contineatur.

CAPVT IIII.

Non mediocriter confirmato animo huc progressus eram meditando, cum fiducia omni deiici visus sum alius fabulae prologo, qui ipsum *Marcus* praenomen apertissime testaretur. Asinariae enim haec quisquis fuit praefatus est v. 9. sqq.:

Nunc quod me dixi velle vobis dicere,
Dicam. huice nomen Graece Onagost fabulae.
Demophilus scripsit: Marcus vortit barbare:
Asinariam volt esse, si per vos licet.

Accedebat non magis fere ambiguum Gellii testimonium I, 24., quo ille capite *trium poetarum illustrium epigrammata, Cn. Naevii, M. Plauti, M. Pacuvii, quae ipsi fecerunt et incidenda suo sepulcro reliquerunt,* memoriae prodidit. — His quid tandem fieret? — Non potuit mehercle quicquam magis e re esse, quam quod primum inspecta Lionis annotatione *M.* illud *Plauti* nomini praemissum abesse a veteribus Gellii editionibus, tum item abesse a Vindobonensi codice comperi. De reliquis, quorum supra mentionem feci, codicibus etsi vehementer doleo e Dresselii copiis nihil a me excerptum: nempe quod, quem id usum habere posset, minime tum suspicabar: tamen quin cum Vindobonensi eis conveniat, eo nunc minus dubito, quo exploratius habeo per totas Noctes suas nusquam Gellium praenomine poetam Sarsinatem appellasse, ne in aliorum quidem praenominum propinquitate summa. Sic, ut exemplis utar, lib. XVII. capite 21. extr. *L. Livium, Q. Ennium, M. Varronem, Cn. Naevium, M. Catonem* et *Plautum* consociavit, l. XIX. c. 8. *M. Ciceronem, C. Caesarem, Plautum, Q. Ennium,*

M. Varronem: ut mittam alia. Ergo ad prologum Asinariae redacta res erat. Ibine igitur librorum consensu *marcus* legitur? Immo ne uno quidem illud proditum est, nisi quod e recenti correctura in Etruscum nostrum irrepsit pro eo quod antea erat *macrus:* in eaque ipsa forma consentiunt tres Palatini apud Pareum, Vindobonensis Sambuci, Lipsiensis cum cognatis ut optimo Mediceo, princeps editio; *M. Accius,* quod a Grutero inventum Pareus recepit, affertur e Langianis; *macus* autem est in uno Palatino Parei, quo propius etiam ad ipsam veritatem Vetus Camerarii accedit, in quo *maccus* extat. His autem librorum vestigiis alione duci videbimur nisi ad hanc scripturam:

Demophilus scripsit, Macciu' vortit barbare —?

CAPVT V.

Nondum permensi eramus testimoniorum multitudinem; restabat enim Varronis auctoritas eaque adeo gemina. Libro enim VIII. de l. lat. §. 36. Muell. p. 419. Speng. haec ille docuit: *Omnia fere nostra nomina virilia et muliebria multitudinis, quom recto casu fiunt, dissimilia, cum dandi, eadem: dissimilia, ut mares Terentiei, feminae Terentiae; eadem in dandi, viris Terentieis et mulieribus Terentieis. Dissimile Plautus et Plautius, et communia huius, Plauti et Marci Plauti.* Ita enim extrema Spengelius suo loco edidit, in ea autem disputatione, quam de genitivorum in *ii* terminatione pertexuit, secundum priores editores sic protulit p. 9: *Dissimile Plautus et Plautius, et commune ut huius, Plauti: et Marci, Plauti.* Quorum neutrum potest intelligi. Itaque Muellerus a se videlicet emendatam scripturam hanc

commendavit: *Dissimile Plautus et Plautius, et commune Luci Plauti et Marci Plauti:* qua quidem adeo confisus est, ut in continuitatem verborum recipere non dubitaret. L. Plautium dici rhetorem illum cognomine Gallum putabat, de quo Weichertus egit Poet. lat. rel. p. 218. Atqui hic ipse, num ille quidem unquam *Plautius* esset pro *Plotio* vocatus, dubitaverat: et videtur sane *Plotius rhetor* etiam apud Nonium p. 79. 29. dici. Praeterea autem, quid tandem est cur in grammatica caussa Varro credatur exempla e rerum vel litterarum historia petisse? cur non acquievisse in simplicissima *Plautius* nominis commemoratione ut notissimi omnibus et multis Plautiae gentis exemplis clari? Quam porro ille ipse Lucius obscurus scriptor, praesertim cum Plauto comparatus! Et tamen ei ut Plauti nomen adeo postpositum sit? simplicior praeterea et brevior forma trisyllabo nomini? et contrario atque paullo ante ordine? Credat qui poterit. Non intercedam, si quis de poeta potius Plautio illo, cuius fabulas pro Plautinis habitas alibi prodidit, hic quoque Varronem cogitasse sibi persuaserit: potuit id certe percommode: ad verba ipsa nihil hoc pertinet, quae facili negotio sic emaculamus: *Dissimilia Plautus et Plautius, et commune huius Plauti: ut et Marci.* Proficiscendum enim ab optimorum vestigiis librorum, in quibus, si recte Spengelii notas interpretamur, extat *et commune ut huius Plauti et Marci:* a quibus nihil recessimus praeter unius *ut* voculae transpositionem. *huius* pronomen, nec a Muellero intellectum nec ut videtur a Spengelio, non aliam vim habet, nisi ut articuli loco positum definiendo genitivo inserviat. *Marci* dicitur item ut *Plauti* commune esse, cum sint dissimilia *Marcus* et *Mar-*

cius. Et iste quidem *hic* pronominis usus, ad omnes omnino casus translatus, cum frequens est grammaticis, tum a Varrone minime abhorret. Sic ille lib. IX. §. 88. M.: *nam deciens cum dicatur hoc deciens, ut mille hoc mille, ut sit utrumque sine casibus vocis, dicemus ut hoc mille, huius mille, sic hoc deciens, huius deciens; neque eo minus in altero, quod est mille, praeponemus hi mille, horum mille.* Adde IX, 112. X, 24. 44. 62. 83. Cf. Vossium de anal. I, 1. extr. Nec magis apud Varronem *et* pro *etiam* dictum offendit: quode identidem annotatione sua Muellerus monuit ut VIII, 26. Vide VII, 52. VI, 55: *ab eodem falli, sed et falsum et fallacia.* — Ceterum nihil vitii de Varronis verbis disputans Suerdsioeus p. 26. suspicatus est.

CAPVT VI.

Longe obscurior altera est Varronis memoria lib. VII, 104. M. p. 381. Sp., quam qui volet penitus expedire atque cum pulvisculo ut aiunt exhaurire, nec vulgari acumine valeat oportet nec paucorum versuum disputatione perfungatur. Nos quidem et opinabimur magis quam affirmabimus (modo ne argutari et hariolari iudicemur) et arctioribus finibus quod iam conscribendum videmus caput ἀποφωνηματικὸν continebimus. Itaque quod l. c. edebatur ante Muellerum *M. Accius in Casina a fringuilla: Quid fringutis? quid istuc tam cupide petis?* id, si ultra non progrediamur, nec per se quicquam offensionis habet nec iis quae de Plauti poetae nominibus adhuc disputavimus ullo pacto repugnat. Ecquid enim audaculi, in unam vocem litteris coniunctis *Maccius* reponere? Atque aut hoc ipsum aut *Macius*, *Matius*, *Mactius* libri

tenent, non bina nomina. Quid? quod ne ferri quidem apud Varronem istum antestandi Plauti modum posse supra vidimus. At, inquit, convenientiusne in Varronis consuetudinem illud est, ut *Maccius* pro *Plauto* appelletur? Non est vero: atque ob id ipsum occultior quaedam ratio verborum Varronianorum lateat oportet. Latuisse ante suam scilicet emendationem recentissimus editor putabat: quae ut qualis tandem sit perspiciatur, paullo altius loci huius universi rationes repetendae sunt. Dixerat Varro *multa ab animalium vocibus tralata* esse *in homines, partim quae* essent *aperta, partim obscura.* Itaque exorsus a *perspicuis* transierat ad *minus aperta* horumque ultimum exemplum hoc posuerat: *eiusdem* (Ennii) *ab haedo, clamor et ad caelum volvendus per aethera vagit* *). Iam sic libri pergunt: *sueta frendice frunde et frutinni suaviter maccius in casina a fringuilla* e. q. s. *cupis? sues auoluerat....* E quibus haec effecit Muellerus: *Sueti a frendice: e frunde fritinni suaviter. Mati * * * in Casina a fringuilla* e. q. s. *cupis. Sueti a volucribus....* quorum extremum vocabulum eatenus praeiverat Spengelius **), quod *a volucri* proposuerat. Non potuit Muellerus nostra sententia infelicius. Nam primum nullus unquam Suetius poeta fuit. Quem ille post Bothium Poet. scen. fragm. II, p. 34. aliosque e Charisii verbis arcessivit p. 80. exempli Putschiani: *Gulam, ut Iulius Modestus ait, per u scribemus, non per y, quae Graecis*

*) Sic enim una inserta *et* vocula hexametrum versum restituo; nugatur, ut dicam quod res est, Muellerus, licentius evagatur Scaliger.

**) Permire idem *suaviter* vocem a prioribus diremptam sic iunxit cum proximis: *Suaviter M. Accius in Casina*: quod quidem a sensu usuque Varronis longissime distat.

vocabulis necessaria est et saepe in u transit, ut Suecius ait in Mido: inter se degularunt omnia: parum sane considerate: quis enim de ignotissimo poeta fidem ei testimonio habeat, quo simul *Midus* fabula prodeat? Ac longe aliud quiddam in ipso codice Charisii comparuit: *Vt Infuemur ait in naro.* Haec autem vestigia veteris scripturae, sic quidem comprehensa cum prioribus *tranfitutinfuemuraitinnaro*, haud scio an in hanc partem: *tranfituttitiniufufurpatinuaro* non incommode interpreter, h. e. *ut Titinius usurpat in Varo**). Ex eadem fabula quae Nonius p. 157, 10. servavit:

aequomst me habere, quos meo sumptu pauperem —

(sic enim haec scribenda, parum probabiliter a Neukirchio de fab. tog. p. 137. disposita), ea ad helluandi luxuriam itidem ut illa spectant, quae sunt apud Charisium *inter se degularunt omnia.* Omnis igitur tanquam e manibus elapsa est Succii alicuius memoria. A quo quidem non diversum esse Sutrium comicum, cuius apud Fulgentium mentio, ultra progressus coniectando Muellerus suspicabatur: non magis hoc quam illud circumspecte. Bis quidem Sutrius commemoratur, semel in Fulgentii Expos. serm. ant. p. 566, 7.: *Sum-*

---

*) Ne quis *usurpat* illud alienum a Charisio putet, utor eiusdem grammatici hoc exemplo p. 178. P.: *Donicum pro donec. Ita Livius in quinto usurpat:*

Ibi manens sedéto, dónicum vidébis
Me cárpento vehéntem dómum venisse paréntis.

Sic enim integritati suae restituo quae in codice sunt *ita Livius inquit usurpat ibi manens* e. q. s. *domum venisse.* Errore quintus est pro sexto Vlixeae libro dictus a grammatico. *parentis* addidi e Graecis v. 296: *εἰσόκεν . . . . ἱκώμεθα δώματα πατρός.* Quanquam a metrica ratione non ignoro habere etiam hunc exitum versus Saturnii qui defendatur: *dómum vénisse.*

mates dicuntur viri potentes. *Simpolones dicuntur convivae: nam et amicus sponsi, qui cum eo per convivia ambulat, simpulator dicitur.* *Sutrius in Comoedia Piscatoria: summates viri simpolones facti sunt ganei;* iterum hoc exemplo: *Nam et Sutrius comoediarum scriptor introducit Glyconem* (scr. *Glycerium*) *meretricem dicentem: myrrhinum mihi affert, quo virilibus armis occursem fortiuscula.* Quae quidem unde petita essent ignorabat Bothius p. 135: sunt autem e Fulgentii Mythol. III, 8. p. 725. Stav. His quid tandem fiat? Proclive esset numerorum rationibus sic consulere:

. . . . *summates viri*
Facti sunt [*hodie*] *simpulones ganei:*

et

[*Hem*] *myrrhinum mihi affer, quo virilibus*
Armis occursem [*magis nunc*] *fortiuscula:*

prorsus enim in hoc genere incredibilia ut consolet Bothius machinatur: modo de fide Fulgentii satis constaret. Quae etiam in hac caussa non unam ob rem valde mihi suspecta est. Nam cum inauditum veteribus et antiquis scriptoribus *simpulones* nomen sit, tum alienissimum est a latinitate *arma* dicere pro *telis*. Itaque ut dicam quod sentio: extitit quidem Sutrii alicuius Piscatoria comoedia quaedam, quam usurparet Fulgentius: non fuit autem ea priscae aetatis, verum medii aevi, non comparanda quidem cum Philodoxio, Falso hypocrita, Philogenia et similibus fabulis, quales fuerunt Caroli Aretini, Mercurii Roncii Vercellensis, Vgolini Parmensis, aliorum: de quibus breviter dixi in Mus. Rhen. philol. IV, p. 162. (cf. Orellii Epist. crit. ad Madvig. p. LXXI.): sed

eiusdem fere generis atque Querolus. Ergo Sutrius quoque vel Succius *) a Varronis verbis segregrandus. Quodsi poetae nomen in illis litterarum vestigiis, quae sunt *fueta* (vel potius *fuet*), lateat, lubentius etiam de Suevio cogitem, cuius Macrobius memoriam servavit Saturn. II, 14. 15. VI, 1. 5. Ex antiquioribus enim hunc poetis esse, parum vulgo cognitum, neglecta in exitu vocabulorum *s* littera arguit iis exemplis, quae habes in hexametris versibus non leviter depravatis Saturn. II, 14. Quanquam fuerunt qui non esse *Suevius* verum nomen crederent (nec enim Suevium quisquam novit praeter Macrobium) sed de Saevio potius illo Nicanore cogitarent **), quem Suetonius de ill. gramm. c. 5. dicit praeter commentarios satiram quoque fecisse, e qua duos affert versus hexametros. Et ex antiquis fuit sane Saevius: praeterea *vir longe doctissimus* Macrobio suus ille Suevius dicitur, quique eius versus in Saturnaliorum libris extant, hexametri sunt omnes. Nec tamen ii ad satiram possunt spectare: afferuntur enim, qui sunt in Sat. VI, 1. et 5., e *libro quinto*: non est autem credibile pluribus libris unam satiram constitisse, nec satiras Saevio, sed satiram tribuit Suetonius. Qui cum illum ait *praeter commentarios satiram quoque fecisse*, haud obscure illud ipsum significavit, praeter grammaticum genus, in quo habitabat, nihil Saevium nisi unam satiram scripsisse. Atqui quos Sat. II, 14. Macrobius octo versus po-

*) *Sutrium*, ut est in Mythologicis, vocari etiam in Expositionis codice Leidensi Munckerus testatur p. 781., non *Succium*, quam formam cum vett. edd. Scaliger, Vossius, Rutgersius Var. Lect. IV, 19., Fabrius Bibl. lat., alii tenent, partim de eodem poeta, partim de diversis cogitantes. Praeterea etiam *Sustius* scripturam Staverenus affert.

**) Contra *Suevium* Suetonio reddi pro *Saevio* Vinetus et Casaubonus inserunt.

suit, *in idyllio quod inscribitur Moretum* repperit. Ergo hinc dimittendus Saevius, et in eo subsistendum, ut, si modo poetae nomen e librorum memoria Varronianorum eruendum sit, Suevius potius illic lateat quam vel Suetius (sive Suecius) vel Sutrius (sive Succius) vel Saevius.

Aliam viam Scaliger ingressus erat. Proposuerat ille: *Eiusdem ab irundine: nefrende fritinni Suaviter,* quorum extremam vocem in hexametri initio, reliqua in fine prioris collocata voluit. Quod et per se argutius commentus est, et propterea parum probabiliter, quod, qua tandem rerum condicione quove sententiarum nexu in Annalibus quidem ista potuerit compellatio locum invenire, minime intelligitur. Vnum tamen sagaciter excogitatum, *ab irundine* pro *a frendice,* quando et inauditum est et incredibile avium genus *frendix* vel *frendex* nomine, valde autem congruum in hirundinum vocem *fritinnire* verbum. Id igitur cum etiam Muellero placeret, parum tamen ille prudenter hirundinis mentionem putavit cum ipso versiculo a semet conformato posse conciliari: *e frunde fritinni suaviter*, quae voluit initium esse senarii. Qui si rerum naturam cognitam habuisset, hirundines quidem scivisset e fronde nunquam cantum edere nec unquam arboribus insidere. Praeterea scire cupio, quam tandem Muellerus vim *fritinni* imperativi esse voluerit. Nec ad ipsa vestigia codicum tam ille prope accessit quam licere arbitramur. Omnium autem minime placere illud potest, quod satis miro artificio *M. Accius* vel *Maccius* nomine, quod sequitur in codicibus, ita abusus est, ut *Mati* quidem servaret (Matium dici Mimiamborum scriptorem et Iliadis interpretem putans, cuius testimoniis Varro paullo ante usus

§. 95. 96. p. 371. sq. Sp.) solam autem *us* syllabam relictam esse ex ipsis Matii verbis, maximam partem hinc elapsis, sibi persuaderet. Immo aut vehementer fallor aut in *maccius* vel *mactius* litteris ipse exitus versiculi a Varrone prolati quaerendus est: *in Casina* enim et quae sunt similia nullo praemisso poetae nomine dicere perfamiliare Varroni. Quid? quod idem, nec id profecto raro, exemplorum a semet expromptorum fontes prorsus tacuit. Quod dum huc accommodo, primum sanare multifariam corrupta hac via instituebam: *Sic et ab irundine: frende ét fritinni: suáviter [pol] máccus es.* Mox tamen paenituit: neque enim Atellanas tanti fecisse Varro videtur, e quibus integros versus testimonii caussa afferret, ut qui singulas tantum illinc voces rusticorum proprias excitarit VII, §. 29. 84. 95. (p. 318. 362. 372. Sp.): nec *maccum* constat appellativa potestate ut *bucconem* dici, et universum commentum sensus quidam veri respuebat. Sed recte inventum *frende et fritinni* visum est, in librorum scripturam *frunde et frutinni* apprime conveniens. Itaque ascita ex Enniani versus fine extrema syllaba quae est *it*, novo periculo facto haec expiscatus sum e litterarum apicibus: *Insueta, ut ab irundine:*

frende ét fritinni: suávitate máctus es.

Quae acerbe irridentis sunt, ei dicta quem vel vinculis constrictum vel verberibus male mulcatum vel temulentia oneratum vel aliquo infortunio mactatum in scena quisquis fuit abiens relinquebat, dentibus frementem prae impotenti rabie sonosque edentem inconditos et ad risum movendum compositos. Nam, ne quid erres, *antiqui et mactus dicebant*, ut cum Prisciano loquar V, p. 209. Kr. Quae autem

obscura Varro ab initio dixerat, opposita *perspicuis* vel *apertis*, ea deinceps duobus generibus dispertit, *minus apertis* Ennianis ea iungens, quae longius etiam a consuetudine et perspicuitate aliena *insueta* appellat: qualia sunt non a quadrupedum vocibus, vituli, bovis, leonis, haedi ducta, sed ab avicularum cantu tralata, *fritinnire*, *fringuttire*, *tritillare*. Et sunt haec sane usu perraro, ut recte insolita dicas, si cum illis compares quae sunt *ululare*, *mugire*, *boare*, *fremere*, *vagire*.

CAPVT VII.

Vnde igitur, haec omnia si ita se habent, provenit tandem qui tam diuturno consensu M. Accius Plautus fertur? Nam nec in codice ullo *M. Accii* Plautinas fabulas inscribi alibi monui, nec vetustissimae editiones nisi *Plauti* inscribunt simpliciter, nec omnino per latissimos fines litterarum latinarum, si ab Attii versibus et prologo Mercatoris recesseris, unquam alio nisi uno *Plautus* nomine is est poeta vocatus, cuius testimoniis grammaticorum potissimum commentarii referti sunt, et in his tam praestantium quales Varronem, Verrium, Iulium Romanum habemus. Accipe igitur veram erroris originem: finxerunt fide carentia nomina antiquissimi Plautinarum fabularum interpretes Saracenus Piusque, nec tamen dolo illi malo finxerunt, sed ambiguam incertamque librorum memoriam in hanc partem interpretantes, Varronis potissimum fallaci testimonio illo confisi, quo plene dici *Marcus Plautus* videretur, alterum autem eiusdem Varronis testimonium et utriusque prologi Plautini versus ad istam opinionem corrigentes, remque omnem Festi aucto-

ritate confirmare sibi visi. Quarum rerum documenta illorum in Asinariae et Mercatoris prologos annotatio suppeditat. Ex his profectus commentariis latius error serpsit *) et ut fit ad nostram deinceps aetatem propagatus est, graviter ille admonens Epicharmiae sapientiae sic olim praecipientis: νᾶφε καὶ μέμνασ' ἀπιστεῖν. Ad **Festum** autem quod attinet, non cogito de novicio isto additamento, ei notationi, quae est apud Paulum Diaconum (p. 36. M.) de *barbari* voce, in Daceriano exemplo agglutinato: *Vnde Plautus Naevium poetam latinum barbarum dixit* [*et de se, cum transferret fabulam ex Graeco, dixit M. Attius vertit barbare*]: neque enim haec, quae a vetustis editionibus scriptisque libris cunctis absunt, vel Pius vel Saracenus norunt. Sed gravius dico et speciosum sane illud testimonium quod est de *Plautus* nominis origine p. 239. M.: *Ploti appellantur qui sunt planis pedibus. Vnde et poeta Accius, quia Vmber Sarsinas erat, a pedum planitie initio Plotus, postea Plautus est dictus. Soleas quoque dimidiatas, quibus utebantur in venando quo planius pedem ponerent, semiplotia appellarunt* (foedo enim vitio *appellantur* editur). Haeccine vero Festi sunt, cuius auctoritatem iactare veteres illi interpretes solent? Immo petita sunt e Pauli epitoma eorum, quae lacunosa sic extant apud Festum una cum supplementis recentissimi exempli:

> [— — — Plotos appellant] *Vmbri pedibus planis* [natos. hinc soleas dimidiatas qui]*bus utuntur in uenando* [quo planius pedem ponant, vo]*cant semiplotia et* [. . . . . . . unde et Acci]*us poeta quia Vmber Sarsinas erat, a pedum planitie initio Plotus, postea Plautus coeptus est dici.* — — —

*) Vide pag. seq.

Vides in lacuna esse ipsum nomen poetae: quando probabilius sane nominis exitum *us* syllabam interpretabimur quam de [*comic*]*us* voce cogitabimus. Vtcunque autem de ea syllaba statues, tantum contendi quovis pignore potest, non repperisse Paulum in suo exemplo *unde et Accius* scriptum, aut non ita Festum saltem scripsisse. Certum in promptu est argumentum: non potuit sine praenomine Accius aliquis poeta dici, quem quidem scriptor vellet alium atque celeberrimum illum L. Accium intelligi. Ergo scribendum fuerat certe *M. Accius:* quod si modo scriptum reppererit Paulus, quid tandem impediat quominus nos non duo, sed unum *Maccius* nomen interpretemur, illum autem credamus praetermisso praenomine solum servasse gentile nomen? Itaque ne Pauli quidem testimonio licebit tralaticia comici poetae nomina tutari. Ceterum haud scio an non satis constet de ipsa librorum scriptura Pauli Diaconi: nam cum apud Lindemannum nihil discrepantiae memoretur, antiquiorum tamen editionum quotquot inspexi non *Accius* sed *Attius* praebent: *Atius* autem indidem Pighius affert Annal. I, p. 450. Quo autem magis et librariorum usu et proximorum seculorum consuetudine *Accius* pro *Attius* forma et quae sunt similia increbruerunt, eo ego confidentius ista veterum editionum consensione utor, ut ab ipso Festo non *Maccius*, sed *Mattius* potius esse positum existimem. Sic enim laceram illius notationem redintegro:

---

*) Pertinet huc, ut unum commemorem e multis, quod in gentium plebeiarum numero, quae fuerint reipublicae temporibus, *Attiam* cum cognomine *Plautus* refert Panvinius de nominib. Rom. p. 2013. vol. II. Thes. Graev.

Plotos appellant Vmbri pedibus planis q. ſc. unde et ſoleas dimidiatas, quibus utuntur in uenando quo planius pedem ponant, uocant ſemiplotia, et q. pprio nomine fuit T. Mattius poeta, quia Vmber Sarsinas erat, a pedum planitie initio Plotus, postea Plautus coeptus est dici.

Ita illud simul significatur, quod verum esse taciturna testatur vox antiquitatis, iam antiquitus oblivione obruta reliquorum nominum memoria solum fere cognomen posterorum usu invaluisse.

CAPVT VIII.

Vnum restat, ut quale sit *Maccius* nomen explicetur. Quod cum non differre a *Mattius* nomine affirmamus, praesto est *Accius* et *Attius* formarum similitudo, quas quidem non unis librariis, ut ait Madvigius Opusc. p. 96., eiusdem esse nominis formas constat una cum tertia *Actius*, sed ab ipsis veteribus sine discrimine usurpatas cum lapides testantur tum eae disputationes docent quas Weichertus de L. Vario et Cassio Parmensi p. 9. sq. commemoravit. Non impedio equidem quominus rationi convenientius cum Osanno Anal. p. 61. iudicetur *Attius* propter Graecam Ἄττιος scripturam: cui simillimum in nostra caussa Ματτιανά sociare possum, quod est apud Athenaeum II, p. 82. c.: sed non est continuo falsum, quo aliud quiddam esse praestabilius constiterit. Bona est autem et proba nominis forma *Mattius*. Quodsi etiam *Matius* scribitur, eadem ratio est, quae intercedit inter *Attius* et *Atius* formas *): nisi quod in his certum est multo ma-

*) Quid? quod hae quoque formae c litteram asciverunt. Nam *Atius* et *Acius*, *Matius*,

gis geminam *t* litteram invaluisse, simplicem paullo magis usus videtur in illis probasse. Innotuit in hoc genere praeter ceteros mimiamborum ille scriptor et Iliadis interpres *Cn. Mattius* vel *Matius* poeta, cuius supra mentio fiebat. De quo quae extant Varronis, Ciceronis, Plinii, Taciti, Gellii, Suetonii, Columellae, Macrobii, aliorum testimonia (modo ad unum eundemque omnia spectent), maxima ex parte iam Torrentius in Suet. Caes. c. 52. commemoravit. Eum hominem inter plerosque sane convenit rectius *Matium* quam *Mattium* dici: quode vide Wernsdorfium disputantem Poet. lat. min. IV, 2. p. 568 sqq. et Leutschium in Zimmermanni Diariis philologicis a. 1834. p. 164. Sed idem *Mattius* est Scaligero Coniectan. in Varr. p. 236. Bip. eaque forma extat apud Macrobium Sat. I, 4. II, 16., apud Lipsium ann. in Tac. Ann. XII, 60., in Gronoviano Gellii exemplo VI, 6. XV, 25. XX, 9. eodemque spectat *Martius* scriptura X, 24. coll. Suet. Domit. 21. Quibus adde Terentiani versum 2416:

hoc mimiambos Mattius dedit metro:

cuius eo gravior vis, quod correpta antepaenultima in Aeneide V, 568. est *genus unde Atii duxere Latini.* Nihil autem magis appositum esse ad persuadendum potest, quam quod in Prisciani codicibus vol. I, p. 281. Kr. idem poeta *Martius, Maccius, M. accius* et *M. actius* scribitur. Quo prorsus conveniunt, quas e Gellianis Plautinisque libris scribendi discrepantias supra attulimus cap. I. III. et VI. E quibus omnibus certissime efficitur et incertum illud ipsum esse, certone *Ma-*

---

et *Macius* habes in Scaligeri Indice thesauri Gruteriani praeter *Altius* et *Mattius*, *Actius* et *Mactius* formas. Tam haec sunt omni ex parte affinia. De Atia gente dixit Weichertus.

tius nomine mimiamborum poeta constanter vocatus sit, et hoc ut vel maxime certum sit, non tamen continuo pertinere ad Plautum. Quidni enim potuerint sive eodem sive diversis temporibus et *Matia* esse et *Mattia* gens quaedam? Quanquam ut dicam quod sentio, non fuit Romanae gentis alicuius Mattiae Plautus poeta, sed *T. Mattius* appellatus est Vmbricis nominibus, Romae autem peregrinus vixit, ibique eo potissimum nomine vulgo innotuerat, quod a pedum planitie (Sarsinae puta) ei inditum: quam quidem famam videtur etiam Quintilianus Inst. or. I, 4, 25. sequi. Omnino enim nequaquam frequens, si cum aliis compares, inter Romanos sive *Matius* sive *Mattius* nomen. Et *P. Macium Verum* eiusque filium *P. Macium Iustum* inscriptio Perusina praebet apud Vermiliolum (*le antiche iscrizioni Perugine*, Per. a. 1804. sq.) vol. II, p. 365.: Perusiae autem recordandum est quondam ipsos Sarsinates consedisse teste Servio in Aen. X, 201. Vt non sit nullius momenti, quod in Vmbricis monumentis Perusiae repertis et *Titus* praenomen minime infrequens est et aliquoties *Plauti* commemorantur, ut *L. Pomponius Plotus* apud Verm. I, p. 22., *Lars Pomponius Plautus* ibid. p. 150. 152. 153. Vide de his C. O. Muellerum disputantem de Etrusc. I. p. 426. 435. ann. et 440. sq.

Eo videmur rem adduxisse, ut ultimo iam perfugio occluso nulloque, nisi quid nos fugerit, tralaticiae opinionis praesidio relicto fortiter ex animo inveteratus error exstirpandus sit et gratulandum optimo poetae de veris nominibus, quibus tamdiu orbatus fuit, Ambrosiani codicis beneficio recuperatis.

Omisso nunc T. Mattio id est agendum, cuius caussa haec praefati sumus. Indicenda sunt ea solennia, quibus pia memoria Principis desideratissimi recolatur, defuncti ante hos duos annos Friderici Guilelmi III. Regis nostri clementissimi. Cuius virtutibus debitam venerationem cum maeroris sensu sociatam publica oratio testificabitur, ad quam benevole audiendam mandato Rectoris Magnifici Illustrisque Senatus huius Vniversitatis PERILLVSTREM CVRATOREM REGIVM, PROFESSORES AMPLISSIMOS, CLARISSIMOS DOCTORES, COMMILITONES ORNATISSIMOS VNA CVM PROCERIBVS ET MAGISTRATIBVS HVIVS CIVITATIS GRAVISSIMIS ET QVOTQVOT NOBIS LITTERISQVE FAVENT OMNIBVS qua decet observantia invitamus. Q. D. B. V.

Scripsimus Bonnae X. KAL. AVG. A. CIϽIϽCCCXXXXII.